

Franc Rozman

Še dva obiska cesarja Franca Jožefa I. v naših krajih

V zborniku Franc Jožef I., ki ga je uredil Gregor Antoličič, izdala pa Cankarjeva založba v Ljubljani¹, je tudi razprava Eve Holz »Potovanja Franca Jožefa na slovensko ozemlje«², ki pa ne upošteva njegovega prvega obiska na našem ozemlju, ko sicer še ni bil cesar, in tudi ne obiska iz leta 1891. Prvega, iz leta 1845, sicer omenja Filip Čuček v svojem članku o mladosti cesarja.³ Očitno ga omenja le zato, ker je bil poseben članek namenjen prav obiskom cesarja v slovenskih deželah.

Naj bo to tu dopolnjeno. Gre namreč za daljše potovanje,⁴ ki se je začelo že 28. avgusta 1845, ko je nadvojvoda in poznejši cesar s spremstvom iz Nussdorfa pri Dunaju odplul proti Linzu, od tam pa s konjsko železnico preko Cortine d'Ampezzo v Belluno. Franc Jožef je v svojem dnevniku pripomnil, da je tu že vse italijansko in tudi prebivalci zgledajo drugače kot avstrijski Tirolci. V Bellunu se je srečal z maršalom Radetzkyjem, kar je Franca Jožefa zelo razveselilo. Naslednje dni so se ustavili še v Tridentu, Modeni, Vicenzi, Benetkah, kjer so ostali nekaj dni. 26. septembra so z vojaškim parnikom Marianna odpluli proti Pulju, kamor so prišli ob pol petih popoldne. Sprejel jih je guverner Trsta grof Franz Stadion na Lloydovem parniku

Imperator. Stadion je bil guverner od 1841 do 1846 v Trstu, kasneje pa notranji in šolski minister v Schwarzenbergovi vladi 1848/49. Navzoč je bil tudi vojaški poveljnik Trsta, feldmaršalporočnik baron Ludwig von Piret de Bihain in drugi dostojanstveniki. Naslednjega dne so visoki gostje prišli v Trst, kjer so si zvečer ogledali po mnenju Franca Jožefa dolgočasno Cherubinijevo opero Medea.

V nedeljo 28. septembra je nadvojvoda s spremstvom najprej odšel k maši v cerkev sv. Antona, potem pa so v spremstvu guvernerja in predsednika magistrata obiskali umetniško razstavo v Tergesticumu (stavba poleg borze, 1842 preurejena v nakupovalno galerijo). Obiskali so tudi bolnišnico in veliko ubožnico, šli do sv. Justa in si ogledali muzej na tamkajšnjem vrtu. Popoldne je guverner priredil kosilo za 24 oseb, nato so šli še v »lepo gledališče Muroner«, kjer je bila po besedah poznejšega cesarja »na sporedu neka mizerna italijanska komedija. To gledališče nima lož in bi ga bilo zlahka mogoče spremeniti v cirkus.«

Naslednjega dne so bili gosti že ob sedmih pri maši, potem pa so si ogledali novo in staro bolnišnico, svetilnik, Lloydov arzenal in novi pomol. Po odhodu iz Trsta so se ustavili na Opčinah in občudovali lep razgled. Okrog šestih popoldne so prišli v Postojno, kjer jih je sprejel guverner Ilirije baron Joseph Weingarten, postojnski okrožni glavar in nek nadporočnik 17. pešpolka, katerega imejitelj je bil tedaj princ Hohenlohe-Langerburg in bi bil zato mogoče tisti nadporočnik princ Egon

¹ Antoličič Gregor (ur.), *Franco Jožef. Ljubljana: Cankarjeva založba 2016.*

² Holz, *Potovanja cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje*, str. 89-113.

³ Čuček, *Franco Jožef – otroštvo, mladost in prva leta vladanja*, str. 27-47.

⁴ Cerny, *Die Jugend-Tagebücher Franz Josefs*, str. 110-122.

Nadvojvoda Franc Ferdinand razlaga cesarju razmere na bojišču ob manevrih 6. septembra 1907. (*Kaiser Galerie. Bilder aus dem Leben Kaiser Franz Joseph I. Neue Folge zu Viribus Unitis: Das Buch vom Kaiser. Hrsg. von Max Herzog, Budapest / Wien / Leipzig 1909*)

Hohenlohe-Waldenburg ali pa grof Sigismund Thurn-Valsassina.⁵ Ogledali so si Postojnsko jamo, ki je bila zanje posebej razsvetljena in je na nadvojvodo napravila velik vtis (kot je naslednjega dne poročala *Laibacher Zeitung*⁶ sta bila v spremstvu tudi brata Franca Jožefa nadvojvoda Ferdinand Maksimilijan in Karl Ludwig). Tu sta se jim pridružila tudi vzgojitelj Franca Jožefa baron Joseph Gorizzutti in grof Johann Coronini-Cronberg ter gubernialni svetnik grof Paul Eduard Coudenhove, sin dvornega nadmojstra grofa Franza in dvorne dame nadvojvodinje Sofije grofice Auguste Coudenhove. Naslednjega jutra, 30. septembra, so se ob osmih zjutraj odpeljali proti Ljubljani, kamor so prispeli ob pol enih popoldne. Pričakali so jih guverner Joseph Weingarten, škof Anton Alojzij Wolf, feldmaršalporočnik Franz grof Luidolf, štabni oficirji 17. pešpolka in dva predsednika (ni jasno

česa). Franca Jožefa je impresioniralo ekserciranje čete 17. pešpolka. Prenočevali so v gostilni Pri divjem možu (*Zum wilden Mann*), ki so ji Ljubljanci rekli Bidelmon in ki je stala pred škofijo in sprejemala najodličnejše goste, vladarje in druge velikaše. Delovala je do leta 1868.⁷ Tam so tudi večerjali. Poleg že naštetih je bil na večerji še komandant 17. pešpolka Moritz von Görger.⁸ Popoldne so visoki gostje obiskali še ljubljanski muzej, ki pa Franca Jožefa ni navdušil in šli tudi na grad. Po vrnitvi jim je vojaška kapela 17. pešpolka igrala podoknico. Zvečer je bila »v majhnem gledališču prav dobra predstava nemške komedije.«

Prvega oktobra so ob 7. zjutraj zapustili Ljubljano in se odpeljali proti Celju, kjer jih je sprejel okrožni glavar in šibka četa domobranskega bataljona, s komandantom stotnikom Pflugom na

⁵ Strobl von Ravelsberg, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Ritter von Milde* No. 17, str. 119.

⁶ *Laibacher Zeitung*, št. 79, 4. oktobra 1845, str. 527.

⁷ Staroslav, *Gostilne v stari Ljubljani*, str. 16.

⁸ Strobl von Ravelsberg, *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Ritter von Milde* No. 17, str. 119.

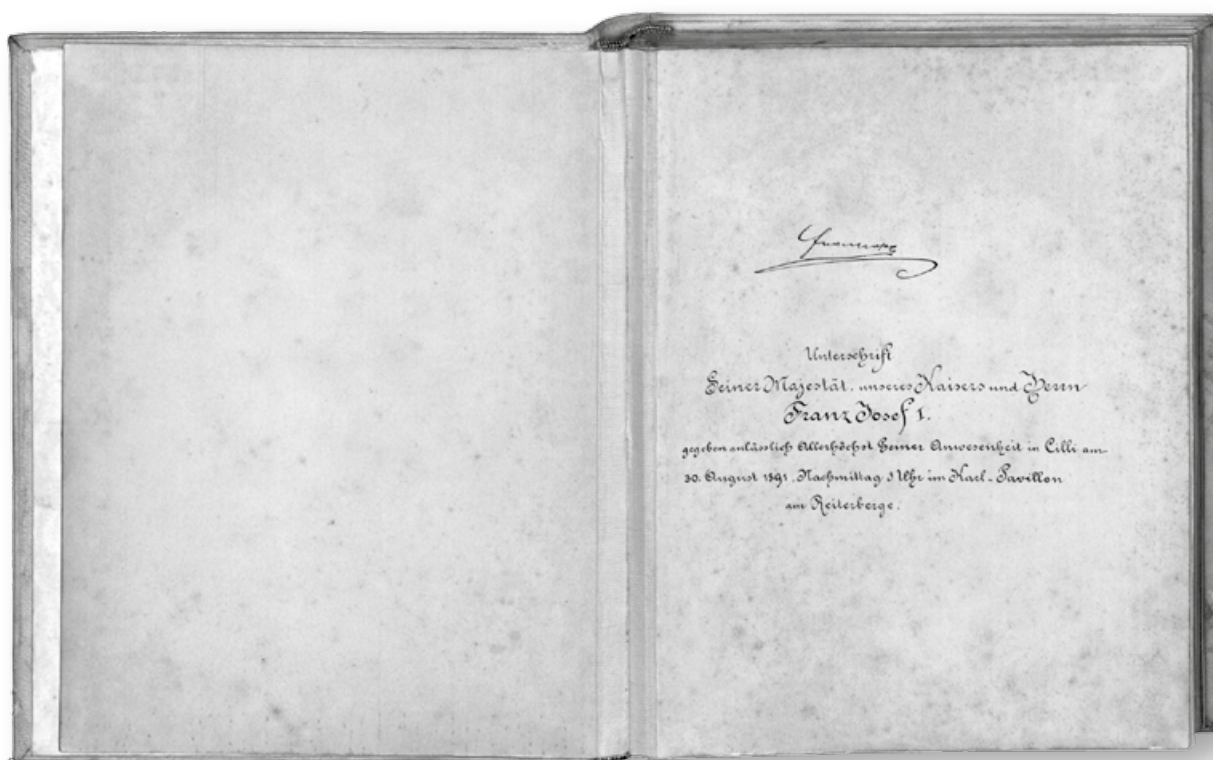
Cesar s feldcajgmojstrom baronom von Beckom na manevrih v Totisu (Tata) na Ogrskem 1897.
(*Viribus Unitis. Das Buch vom Kaiser. Hrsg. von Max Herzig, Budapest / Wien / Leipzig 1898*)

čelu. Po kosilu so se odpeljali v Maribor, kamor so prispeli ob 20. uri. Tudi tam jih je sprejel okrožni glavar, množica civilnega prebivalstva in major 3. bataljona 47. pešpolka Kinsky. Tu je grof Bombelles srečal svojo hči Louiso, ki je bila svakinja Franc Jožefove tete Marie Louise von Parma, vdove cesarja Napoleona I. in tretjič poročena z grofom Carlom Bombellom, bratom vzgojitelja Franca Jožefa Heinrichom Bombellom.

Naslednje jutro so že ob sedmih šli na pot. Ogleдали so si gradnjo železniškega mostu čez Dravo (Franc Jožef je pomotoma zapisal čez Savo) in gradnjo predora v Košakih. Ob 13. uri so prišli v Gradec (Graz), kjer sta jih pričakala guverner Mathias Konstantin grof von Wickenburg in feldmaršalporočnik baron Julius Haynau, znan po svoji krvoločnosti pri zatiranju revolucije v Italiji in na Ogrskem. Zraven sta bila še feldmaršalporočnik grof Peter von Spannochi, tedaj divizionar v Gradcu (Grazu) in kasnejši general kavalarije. Srečali so se tudi z nadvojvodo Janezom, ki jim je po kosilu razkazal svoj prenovljeni grad Meran. Tudi v Grad-

cu (Grazu) so podobno kot v Ljubljani stanovali v gostilni Bei wildem Mann. Zvečer so si ogledali opero Alberta Lortzinga Car in tesar. Naslednje jutro so se z vlakom odpeljali do Brucka, od tam pa s kočijami preko Maria Zella in Lilienfelda ter 5. oktobra prispeli v Schönbrunn in tako zaključili to dolgo potovanje.

V slovensščini so takrat izhajale le Bleiweisove Novice, ki pa o tem obisku niso poročale. Zato pa je o tem poročala uradna Laibacher Zeitung, in sicer v uvodniku 1. oktobra 1845. Poleg tega kar je napisal Franc Jožef sam, je v tem uvodniku novo to, da sta kot sopotnika omenjena tudi oba njegova brata Ferdinand Maksimilijan in Karl Ludwig, da je bil guverner Ilirije baron Joseph von Weingarten, postojnski okrožni glavar pa Joseph Kotscherer, v ljubljanskem muzeju pa jih je sprejel (kot je zapisano predsednik) baron Leopold von Lichtenberg. Laibacher Zeitung je bila tako kot Triester Zeitung ali Grazer Zeitung uradno glasilo, žal pa vse premalokrat uporabljana v slovenski historiografiji.

Cesarjev vpis v spominsko knjigo častnih obiskov mesta Celja iz leta 1891.
(SI_ZAC/0006/00016 Zgodovinski arhiv Celje)

Še en obisk cesarja v zborniku ni upoštevan, in sicer v Celju 30. avgusta 1891, ko je bil cesar na vojaških manevrih v okolici Celja. Omenjenega dne je prišel v Celje in tam dvakrat prespal. O tem obisku sta podrobneje pisala Bojan Cvelfar in Andrej Studen, zato ga le omenjam.⁹ Andrej Studen pa obisk cesarja na vojaških manevrih v celjski okolici omenja še v drugi razpravi, in sicer je v njej citirano zanimivo pismo cesarja njegovi takratni simpatiji gledališki igralki Katarini Schratt. Takole pravi: »Program (v Celju) je bil natrpan, peklenska vročina pa utrudljiva. V Celju sem bil lepo sprejet. Po maši je bila avdienza pri mestnih dostojanstvenikih, ki ni bila dolga, potem sem delal in po 2. uri sem obiskal novo, lepo civilno bolnišnico, faro cerkev in muzej ter na koncu res lep in velik mestni park, kjer so nastopali šolski otroci, igrala je godba in zbralo se je veliko ljudi. V odprtem paviljonu sem v navzočnosti publike moral jesti jagode, ki so mi jih postregle mestne dame. Jagode pa niso bile tako sladke kot Vaše. Potem sem se moral povzpeti še na prav visok grič, oziroma na vzpetino nad parkom,

od koder se je nudil lep razgled po okolici. To je bilo sicer zdravo, vendar je bilo vroče in še daleč ne tako prijetno kot so najini sprehodi po gozdu v Ischlu. V parku in tudi v drugih krajih na Savinji so kopališča, ki so čudovito vzvalovana in ki se segrejejo do 23 stopinj Celzija. To bi bilo nekaj za Vas. Ob šestih je bila v veliki dvorani hotela Slon večerja. Potem sem si ogledal še iluminacijo, zapeli so mi serenado. Še najbolje je bilo, ko sem že ob devetih šel v posteljo.«¹⁰

Zanimivo pa je, da Ignac Orožen v svoji Celjski kroniki ne omenja obiska iz leta 1845, pač pa omenja bežna ustavljanja, ko se je cesar 13. septembra 1851 ustavil v Celju in tam zajtrkoval, skozi Celje pa se je vračal 1. oktobra 1851.¹¹ Na poti v Italijo je moral skozi Celje. Podobno je bilo 26. februarja 1852, ko je spet šel v Italijo in se ob povratku ustavil v Celju 11. marca 1852.¹² Zadnja omemba je 14. oktobra 1852, ko se je cesar iz Ljubljane vračal na Dunaj in se ustavil v Celju. Kdaj pa je šel v Ljubljano,

⁹ Cvelfar, Studen, *Posameznosti iz vsakdanjega življenja v Celju pred prvo svetovno vojno*, str. 344-347.

¹⁰ Studen, *Einfluss der Eisenbahn*, str. 71-72.

¹¹ Orožen, *Celjska kronika*, str. 224.

¹² Prav tam, str. 226.

pa Orožen ni zapisal.¹³ To so res drobnarije, vendar pa bi obiska 1845 in 1891 morala biti omenjena v članku. Naj ne bo mišljeno kot zajedljivost pa naj rečem, da je vsem, ki so pregledali tekst ušlo, da je Statthalter pač državni in ne deželni namestnik, pa tudi ljubljanski škof ni kranjski.

Viri in literatura

- Antolčič, Gregor (ur.): *Franc Jožef*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.
- Cerny, Helmo (izd.): *Die Jugend-Tagebücher Franz Josefs (1843-1848)*. Wien: Böhlau, 2003.
- Cvelfar, Bojan in Studen, Andrej: Posameznosti iz vsakdanjega življenja v Celju pred prvo svetovno vojno. *Iz zgodovine Celja 1848-1918*. Celje: Muzej novejša zgodovine, 1998, str. 323-365.
- Čuček, Filip: Franc Jožef – otroštvo, mladost in prva leta vladanja (1830-1851). V: *Franc Jožef*, str. 27-47.
- Holz, Eva: Potovanja cesarja Franca Jožefa na slovensko ozemlje. V: *Franc Jožef*, str. 89-113.
- Laibacher Zeitung*, št. 79, 4. oktobra 1845.
- Orožen, Ignac: *Celjska kronika* (faksimile iz 1854). Celje, 1997.
- Staroslav (Vrhovnik, Ivan): *Gostilne v stari Ljubljani*. Ljubljana: Založba Jutro, 1926, str. 16.
- Strobl von Ravelsberg, Ferdinand: *Geschichte des k.u.k. Infanterie-Regimentes Ritter von Milde No. 17 (1674-1910)*. Laibach 1911.
- Studen, Andrej: Einfluss der Eisenbahn auf die reisekultur und auf die Entwicklung des Tourismus in Slowenien im 19. Jahrhundert, v: *Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 2004*, zv. 24. Kaposvar, 2005, str. 63-72.

¹³ Prav tam, str. 227.